

MATICSÁK SÁNDOR

A MAGYAR NYELV JELENÉRŐL ÉS JÖVŐJÉRŐL

Pusztay János: *És a magyar nyelv?* A Magyar Nyelv Múzeumáért Alapítvány: Széphalom, 2021. 236 oldal

Pusztay János – az egykori szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola Uralisztika Tanszékének alapítója, jelenleg az ELTE professzor emeritusa – sokrétű tudományos tevékenységének egyik központi területe a kisebbségkutatás. 2006-ban jelent meg *Nyelvével hal a nemzet. Az oroszországi finnugor népek jelene és jövője 11 pontban* című könyve, amely átfogó képet ad az Oroszországban élő finnugorok szomorú helyzetéről, létszámuk nagymérvű csökkenéséről, anyanyelvük elsorvadásáról. E népek egy része mára már a kihalás szélére sodródott. Ennek vannak jól ismert külső tényezői (elsősorban az orosz többségi politika, a diaszpóralét sanyarúsága, a vegyesházasságok terjedése, a kisebbségi iskolarendszer leépítése), de sok olyan jelenség is megfigyelhető, amely ellen e népek tehetnének, ilyen az etnikai nihilizmus, a passzivitás és beletörődés, az alkoholizmus, az egészségtelen testi-lelki életvitel. A Pusztay János által másfél évtizede felvázolt kép azóta még sötétebbé vált. Míg az 1989-es népszámlálás szerint 3,4 millióan vallották magukat valamely uráli néphez tartozónak, a legutóbbi censuzon, 2010-ben már csak 2,4 millióan, ráadásul az anyanyelvüket csak mintegy 60%-uk használja, így összesen már kevesebb mint másfél milliónyi anyanyelvi beszélővel számolhatunk.

Pusztay János az oroszországi uráli népek nyelvpolitikai kérdéseinek egyik legjelentősebb szakértője, konferenciák előadója és szervezője. A fent említett könyvén kívül több mint félszáz tanulmányt jegyez e témában.¹ Nemrég jelent meg szerkesztésében *Az oroszországi finnugor nyelvek helyzete és kilátásai* című kötet (2019), ebben nyolc oroszországi finnugor szerző tanulmánya kapott helyet.

1 Ld. még például Pusztay János: *Nyelv? Politika? Esszék a nyelvi kulturális sokszínűség érdekében*. Nap Kiadó: Budapest, 2016.; Linguistic Future of the Finno-Ugric and Samoyedic Nations West and East of the Ural Mountains in the Russian Federation. *Eurasian Studies Yearbook*, 2007. (79). 37–58.; Размышления о будущем финно-угорских языков в Российской Федерации. *Финно-угорский мир*, 2008. (1). 30–32.; Über die finnisch-ugrischen Völker der Russischen Föderation. *Humboldt Nachrichten*, 2009. (31). 21–25.; Schools and terminology as the means of preserving language diversity. *Linguistica Uralica*, 2014. 50 (2). 131–138.; The Future of the Finno-Ugric Languages of Russia. *Przegląd Rusycystyczny*, 2018. (2). 79–98.

Pusztay nemcsak az oroszországi kisebbségekkel foglalkozik, hanem a határon túli magyarság nyelvi-etnikai helyzete is érdekli, ez jól tükröződik jelen kötetben is.

A talányos *És a magyar nyelv?* címet viselő kötet négy nagyobb fejezetre és két kisebb záró egységre tagolódik. Az első fejezet (*Néhány általános kérdés*, 11–33. old.) elején a szerző érdekes – és elgondolkodtató – adatokat közöl a kihalástól fenyegetett nyelvekről és ellenpontként a nagy világnyelvekről. Jelenleg a világon kb. 6–7000 nyelvet tartanak számon. A bizonytalanság abból ered, hogy az államisággal és írásbeliséggel nem rendelkező nyelvek esetében nagyon nehéz meghúzni a nyelvek és a nyelvjárások határát. Ez elsősorban az afrikai, délkelet-ázsiai, óceániai és amerikai indián nyelveket érinti, de még Európából is hozhatunk példákat. A Németországban, Ausztriában és Svájcban beszélt német nyelvet a statisztikák általában egy nyelvnek veszik (bár a svájci német néhol külön idiómaként szerepel), holott még a laikusok előtt is világos, hogy óriási különbségek vannak például egy Hamburg környéki és egy dél-tiroli beszélő németje között. Ugyanakkor manapság nem egy, hanem kilenc lapp (belső nevükön számi) nyelvről beszélünk. A skandináv kisebbségi politika eredményeképp ugyanis az egyes nyelvváltozatok beszélői identitásuk fontos (talán legfontosabb) elemének tartják a nyelvi önállóságot.

Pusztay János könyvéből megtudhatjuk, hogy a sok ezer nyelvből mindössze 80 olyan van, amelyet tízmilliónál többen beszélnek, a nyelvek 95%-át egymilliónál kevesebben beszélik. Megdöbbentő adat, hogy a nyelvek felét, több mint 3000 nyelvet tízezernél is kevesebben beszélnek. Az uráli nyelvek közül a magyar számlálja a legtöbb anyanyelvi beszélőt, a szintén államnyelvi státusban lévő finnt ötmillióan, az észtet egymillióan beszélik anyanyelvként. A lista másik végén az erősen veszélyeztetett helyzetű nyelvek közé tartozik a legközelebbi nyelvrokonunk, a vogul (a 2010-es népszámlálás szerint több mint 10 ezren voltak, de nyelvüket akkor már csak ezer fő beszélte), a baltikumi vepsze (5800 fő) és a szamojéd szölkup (3600). A kihalás szélére sodródott a Baltikumban az izsór (400 fő), a vót (60) és a lív (20), Szibériában a nganaszan (800).

A másik oldalon a nagy világnyelvek állnak, a mandarin kínait a világ népességének 16%-a, az angolt 8%-a beszéli anyanyelvként.² A tíz-tizenkét legnagyobb nyelven a Föld lakosságának fele beszél. A statisztikai adatoknál többet mond a nyelveknek a tudomány világában elfoglalt hierarchiája. Finn tudósok négy csoportot állítottak fel: az egyetlen hiperközponti nyelv az angol, szuperközponti a francia, spanyol, orosz, kínai, japán, arab, hindi, német és portugál. A harmadik csoportba a nemzeti vagy területi központi

2 Pontosan nagyon nehéz, talán lehetetlen is megmondani, hányan lehetnek a világnyelvek anyanyelvi beszélői (a vegyesházasságokban, többnyelvű családokban nem lehet megjósolni, melyik nyelv a domináns). A közelmúltban már megjelentek olyan statisztikák is, amelyek szerint a spanyol anyanyelvi beszélők száma megelőzi az angolt.

nyelvek tartoznak, míg a negyedik halmazt a tudomány szempontjából periférikus nyelvek alkotják. Megdöbbentő, de ebbe a csoportba tartozik a világ nyelveinek 98%-a.

A nyelvek területi megoszlása is tartogat érdekességeket. A Föld lakosságának kb. 11%-a él Európában, viszont a világ nyelveinek csak 4%-át beszélik itt (ez is 230-250 nyelvet jelent). Ezzel szemben csak magában Nigériában mintegy 1000 nyelvet beszélnek, a szudáni nyelvek száma 800 körül van, az indián nyelvek száma 6-700-ra, a bantu nyelveké 600-ra tehető. A 12 000 négyzetkilométeres, 70 szigetet magában foglaló óceániai Vanuatun a 265 ezer fős népesség 105 (más források szerint 116) nyelvet beszél.

A tudósok egy része (elsősorban angol anyanyelvű kutatók) szerint, írja Pusztay, a nyelv és az identitás nem kötődik egymáshoz. Ő maga – és sok más finnugor nyelvész – szerint azonban e két fogalom a finnugor népek/nyelvek esetében szorosan kapcsolódik egymáshoz, kisebbségi létben az identitás legfőbb hordozója a nyelv – és a vallás. Pusztay idézi a kiváló erdélyi magyar nyelvészt, Péntek Jánost, aki szerint „*a nyelv az azonosság meghatározó eleme, a nyelvcserevel kezdődik el az identitásváltás, az asszimiláció*” (23. old.). Az oroszországi népek esetében – ahol a kétnyelvűség általános – az anyanyelvhasználati szféra beszűkül, otthoni nyelvvé redukálódik, s ez végső soron nyelvváltáshoz, az anyanyelv teljes feladásához vezet.

A kötet második fejezete (*A demográfiai helyzet alakulása az elmúlt száz esztendőben*, 34–63. old.) a magyarországi és a határon túli magyarságra vonatkozó statisztikai adatok tára. 1941-ben hazánkban 9 316 000 fő lakott, 2015-ben 9 856 000. Népelegünk a csúcspontját a nyolcvanas években érte el, 10 709 000 fővel. Az ENSZ előrejelzése szerint ha a népességcsökkenés hasonló ütemben folytatódik, akkor hazánk lakossága 2100-ban 6 388 000 fő lesz. Ami a nemzetiségeket illeti, a 2011-es népszámláláson 308 ezren vallották magukat cigánynak, 131 ezren németnek, 29 ezren szlováknak, 26 ezren románnak, 13 ezren horvátnak.

A magyarság összlétszámáról (a válaszadók bizonytalansága és a nem megfelelő mérési módszerek miatt) rendre eltérő adatok látnak napvilágot. Pusztay adatai szerint a Kárpát-medencében 2001-ben 11 816 000 fő, 2011-ben 10 404 000 fő volt magyar nemzetiségű, ez egy évtized alatt igen jelentős létszámcsökkenés. (Történeti léptékben még tragikusabb a helyzet: Trianon után 3 377 000 magyar anyanyelvű rekedt a határokon túl, ez az akkori összmagyarság egyharmadát tette ki.) A nagymérvű fogyásban fő szerepet játszanak a vegyesházasságok és a tannyelvválasztás: nagyon sok helyen a magyar anyanyelvűek nem juthatnak megfelelő magyar nyelvű oktatáshoz.

A 2010-es évek elején a legtöbb magyar Romániában (1 228 000), Szlovákiában (458 000) és Szerbiában (254 000) lakott. Ukrajnában 156 ezer, Ausztriában 40 ezer, Horvátországban 14 ezer, Szlovéniában 6500 fő vallotta magát magyarnak. Számuk az

asszimiláció és a nyugati migráció miatt gyorsan fogy, összevetésként a 90-es évek elején Romániában még 1 603 000 fő, Szlovákiában 566 000 fő, a Délvidéken 339 000 fő tartozott a szórványmagyarsághoz.

Pusztay megdöbbentő adatokat közöl néhány város magyar lakosságáról. Selmecebányán, az oktatás egykori fellegvárában 1910-ben még 6340 magyar lakott, 2011-ben már csak 35 (!) fő. Kassa 36 ezres magyarsága száz év alatt 6300 főre csökkent.

Ami a távolabbi területek magyarságát illeti, a létszámadatok itt még ingadozóbbak. Pusztay szerint – Bába Szilvia, Pomozi Péter és Maróti Orsolya adatai nyomán – az Egyesült Államokban 1,4-1,5 millióan vallották magukat magyarnak, Kanadában 315 ezren, Ausztráliában 67-69 ezren. Összesen mintegy 2,5 millió fő élhet diaszpórában. Más kérdés persze, közülük mennyien beszélnek nyelvünket és mennyire erős a magyar identitásuk. Pusztay János könyvének 157. oldalán a következő adatok szerepelnek: az Egyesült Államokban 118 ezren, Kanadában és Ausztráliában 22-22 ezren használják (otthon) a magyar nyelvet. A diaszpórában egy 2018-as felmérés szerint 211 magyar iskola működik, ebből 135 Európában, 49 Észak-Amerikában, 17 Ausztráliában, összesen ötezer gyereket tanítanak; az iskolák fele tart hetente foglalkozásokat, a többiek ritkábban.

A kötet legterjedelmesebb egysége a harmadik fejezet (*Mi a helyzet a magyar nyelvvel?*, 64–176. old.). Ennek első részében a magyar nyelv hazai státusával foglalkozik a szerző. Pusztay idézi Tolcsvai Nagy Gábort, aki szerint a magyar nyelvet nem fenyegeti közvetlen kihalás, de aggodalomra ad okot a népességszökkenés, a szórványmagyarság helyzete és a kulturális autonómia feladása (65. old.).

A kötet központi részét a terminológiai kérdések boncolgatása teszi ki (67–114. old.). A nyelvi tervezésnek három fajtája létezik: a státusztervezés, a korpusztervezés (Wardhaugh) és a presztízstervezés (Haarmann). A státusztervezés politikai döntés egy nyelv státusáról; a korpusztervezés a nyelv fejlesztésére irányul, célja, hogy a nyelv minden funkciót betölthessen a társadalomban; a presztízstervezés pedig arra irányul, hogy a beszélőkben pozitív kép alakuljon ki nyelvükről (ez az oroszországiak esetében különösen fontos kérdés). A terminológia-alkotás a korpusztervezés része. A nyelvészek abban általában egyetértenek, hogy a szaknyelv(ek) hiánya – főleg kisebbségi létben – csökkenti a kommunikációs képességeket. A terminológiának fontos szerepe van a nemzeti nyelvek esetében is. Pusztay, másokkal egyetemben, veszélyesnek tartja, hogy a tudományos szférában egyre erősebben hódít teret az angol (a pályázatokot egyre inkább angolul kell benyújtani, még a magyar tematikák esetében is), ami a szaknyelv eróziójához vezethet. Fontos törekedni rá, hogy a disszertációkat magyarul kelljen benyújtani, az anyanyelvi publikációs lehetőségeket erősíteni kell. Mindehhez meg kell teremteni – és/vagy frissen kell tartani – a szaknyelveket, folyamatosan magyarítani kell a beáramló új szakszavakat,

szakkifejezéseket. Érdekes a japán példa: „tudományos fokozatot kellő számú anyanyelvi közlemény nélkül senki nem kaphat” (Bősze Péter idézete, 74. old.). Ebben a finnek is élenjáróak, a Duodecim Kiadó 2009-ig 61 orvostudományi tankönyvet jelentetett meg finnül, s folyamatosan bővítik az orvosi szakterület terminológiáját (is), s hasonlóan járnak el az észtek is. (Nálunk az orvosi publikációk nyelve szinte kizárólag az angol.)

Hosszú távon a legfőbb problémát az jelenti, hogy ha a tudomány nyelve egynyelvűvé (angollá) válik, akkor előbb-utóbb a felsőoktatás nyelve is angol lesz (manapság egyre több egyetem hirdet angol nyelvű képzéseket, látszatra a nemzetköziség miatt, valójában pedig azért, mert az egyre fogyatkozó magyar hallgatóságot külföldi diákokkal igyekszik pótolni.) Ha viszont az oktatás angollá válik, akkor az anyanyelv versenyképessége (majd léte) is veszélybe kerül.

A határon túli magyarság (és általában a kisebbségek) szaknyelvteremtése azért is fontos, mert ezek hiányában a beszélő másodrendű állampolgárnak érzi magát, aki nem tudja anyanyelvén megértetni magát a hivatalokban, az orvosnál, ügyvédnél stb. (írásban még reménytelenebb a helyzet). Az oroszországi kisebb nyelvek presztízscsökkenése alapvetően erre vezethető vissza, főleg akkor, ha a hatóságok még erősítik is a „félnyelvűség” érzetét a kisebbségekben.

Pusztay János különösen fontosnak tartja a terminológia egységesítését a határon túli területeken. Jelenleg ugyanannak a fogalomnak több magyar nyelvű megfelelője van, hiszen ezek általában tükörfordítások szlovákból, románból, ukránból stb. Az Anyanyelvápolók Szövetsége a Pusztay vezette Nemzetek Háza – Collegium Fenno-Ugricum Intézettel karöltve 2017-ben *maTer* (magyar–magyar terminológia) címen sorozatot indított, melynek eddig négy kiadványa jelent meg. Ezek a kárpátaljai magyar tankönyvek kémiai, fizikai és matematikai szakkifejezéseinek összehasonlító kisszótárai, melyben a kárpátaljai magyar terminológia mellett szerepelnek a magyarországi tankönyvek szakkifejezései és az ukrán nyelvi adatok is.³ A távlati cél az egységes magyar nyelvű terminológia kialakítása lenne. Ennek vannak ellenzői is, akik szerint a nyelvi folyamatokba nem érdemes, sőt, nem szabad beavatkozni.

3 Pusztay János aktív szerepet vállal az oroszországi finnugor nyelvek terminológiájának alakításában is. Ő a nyelv megújítása egyik legfőbb eszközének az általános iskolai szaknyelvek megteremtését látja. Az általa indított *Terminologia Scholaris* című programban öt nyelven – komi, udmurt, mari, erza, moksa – készültek el az irodalom, nyelvtan, történelem, társadalomismeret, matematika, kémia, fizika, biológia, informatika és földrajz szaknyelvi kisszótárai, szójegyzékei, anyanyelvi tudósok közreműködésével. Pusztay János a szójegyzékek anyagát öt orosz és egy német nyelvű kötetben elemezte. – Intő jel ugyanakkor, hogy az eddigi terminológiai próbálkozások nem hoztak túl sok eredményt. Schmidt Éva erőfeszítései a hantik oktatására korai halála miatt megszakadtak, és Zaicz Gábor két mordvin kutatóval, Mikol Butilovval és Raisza Sirmankinával közösen készített, Mordvinföldön megjelentetett nyelvészeti terminológia kisszótára sem gyökeresedett meg az oktatásban.

Nagyon tanulságos a szomszéd országok nyelvpolitikájának áttekintése (120–135. old.). Szlovákiában 1921-ben betiltották a magyar nyelv használatát, később a magyar feliratokat is eltávolították, a II. világháború után megtörtént a lakosságcsere és a reszlovakizáció. Az ötvenes években enyhült a helyzet, de 1989-ig nem dolgoztak ki végrehajtási törvényeket, így a nyelvhasználati jogok érvényesítése esetleges maradt. A rendszerváltás után a magyarnyelv-használatot szűkítették, 1995–99 között Európa legkorlátozóbb nyelvtörvénye volt hatályban. A helyzet később sem fordult igazán jóra, a 2009-es törvény szerint nyilvános funkcióban a szlovákot kell használni. Változás 2011-ben történt, innentől a nyelvhasználati küszöb 15%-ra csökkent (de az alatt nincsenek jogok!), és ismét lehetővé vált a magyarlakta települések névtábláinak, a vasútállomások magyar neveinek kihelyezése (utóbbiból 51 van). 512 településen kell biztosítani a magyar nyelv hivatali használatát. Ugyanakkor az utcanevekre nem terjed ki a kötelező jelleg, ez csak lehetőség. A magyar nyelvű tankönyvekben szlovák formájú neveket kell használni.

Kárpátalján a helyzet egyre rosszabb, a magyar nyelv a családi szférába szorul vissza. Csak az óvodában és az általános iskolák alsó tagozatán lehet kisebbségi nyelven tanítani, feljebb a magyar (is) csak egy tantárgy, de 2023-tól ez a lehetőség is meg fog szűnni, az állampolgároknak nem lesz joga megválasztani az oktatás nyelvét. Cserniczkó István és Orosz Ildikó felmérése szerint 2015-ben még közel 400 ezer tanuló tanult nem ukrán nyelven, 91%-uk oroszul, 4%-uk magyarul, ez 15 ezer magyar diákot jelentett 101 óvodában és 98 iskolában. A felsőoktatásban négy intézmény hét szakján lehet (még) magyarul tanulni Ungváron és Beregszászon.

Pusztay a romániai kisebbségek közül a csángókkal foglalkozik részletesebben, ott is csak a csángóknak az anyanyelvi misézéshez való jogát emeli ki (itt teljesebb áttekintést lehetett volna adni az erdélyi nyelvi helyzetről).

A Délvidéken 2008 óta jobb a helyzet, 15%-os lakossági küszöb fölött hivatalosan használható a magyar nyelv, a Vajdaság 45 településéből harminc van ilyen helyzetben. A hivatalokban, a tömegtájékoztatóban és a kulturális életben lehet a magyar nyelvet használni. Elvileg teljes az oktatási spektrum az óvodától az egyetemig (a gyakorlatban persze ez nem egyszerű...). A gyerekeket lehet magyar néven anyakönyvezni (de csak cirill betűs írásmóddal).

Horvátországban a kisebbségi küszöb 33%. A kisebbségek jogát több törvény is biztosítja, a magyarlakta településeken elvileg használhatók a helységnevtáblák, a hivatalokban elvileg használható a magyar nyelv, sőt, a magánszférában a magyar nyelv a domináns.

Szlovéniában jó a helyzet. A kétnyelvű területeken a magyar a szlovénnal egyenrangú, regionális hivatalos nyelvi státusa van. A helységnevtáblák kétnyelvűek, a közoktatásban kétnyelvű modellt alkalmaznak, a kulturális élet jól működik. A legnagyobb problémát a szlovéniai magyarság alacsony létszáma jelenti.

Ausztriában, Burgenlandban néhány iskolában folyik magyar nyelvű oktatás, több településen a közigazgatásban használható a magyar nyelv.

Pusztay János könyvében kitér a nyelvjárások szerepére, azok megítélésre is (145–154. old.). Európa több országában a dialektusokat elismerik és értékelik, vagy legalábbis nem üldözik el a nyilvánosság fórumairól. Finnországban senki nem lepődik meg azon, ha valaki egyetemi előadást tart vagy tévéinterjút ad a saját nyelvjárásában, nálunk viszont gúny tárgya az ilyen fellépés. Hazánkban az 1950-es évektől egészen a közelmúltig a nyelv művelők azt sulykolták (sőt, egyesek még ma is ezt vallják), hogy a standard az egyedüli helyes nyelvváltozat. Emiatt (is) a közvélekedés a falusi lakosság nyelvjárási beszédét gyakran a tanulatlansággal, tudatlansággal azonosítja. Nálunk a nyelvjárás nem érték, nem védendő kincs, hanem lenézendő, megszüntetendő nyűg. Ez a szemlélet (Pusztay szóhasználatával stigmatizálás) oda vezet, hogy a határon túli magyarok sokszor szégyellik az anyanyelvjárásukat, az anyaországi „igazi, szép” magyar nyelvvel szemben saját dialektusukat értéktelennek tartják. Ez a határon túli nyelvjárások elhagyásához vezet, ami felgyorsítja a nyelvvesztést is.

Pusztay a fejezet végén összefoglalja, milyen kedvezőtlen hatások fenyegetik a magyar nyelvet. Ezek: a magyar nyelv fejlődése nem egységes; az angol hatás erős, az általános műveltség leromlásával (kiveszésével) csökken az igényes nyelvhasználat, romlik a kommunikáció minősége (ld. a telefonok emotikonjait). A határon túliak esetében fennáll a „kétfélnyelvűség” veszélye, amikor sem a többségi nyelvet, sem a magyar anyanyelvüket nem sajátítják el kellő mértékben. A megállapítások egy részével lehet vitázni, de az utolsó kitétellemel nem: a nyelv presztízsének csökkenése egyenes út a nyelvvesztéshez.

Pusztay János könyve negyedik fejezetében egy felmérés eredményeit mutatja be (177–203. old.), amelyet 2005-ben végzett el 168 szombathelyi egyetemista bevonásával. A kérdőív kérdései az anyanyelv fogalmára, fennmaradására, jövőjére, a nyelvpolitikára és az angol nyelv szerepére vonatkoztak. A felmérés eredményeit itt részletesen nem ismertetem, csak azt emelem ki, hogy az „*Elképzeltetőnek tartja-e, hogy a jövőben az angol (is) hivatalos nyelv lesz Magyarországon?*” kérdésre a válaszadók túlnyomó többsége egyértelműen elutasító választ adott. Érdekes lenne 15 év elteltével ismét feltenni ezt a kérdést.

A kötet ötödik, kétlapos fejezete a *Teendők* (204–205. old.) címet viseli (ezt talán egybe is lehetett volna vonni az összefoglalással). Pusztay János a következő feladatokat fogalmazza meg: szükség lenne tudományosan megalapozott magyar nyelvpolitikai koncepcióra; emelni kell a nyelv és a nyelvjárások presztízsét (főleg az utóbbiét, természetesen hozzá) itthon is és a határokon túl is; erősíteni kell az oktatásban a humán területeket; egységes terminológiafejlesztésre van szükség; érvelni kell a kétnyelvűség előnyei mellett; ki kell terjeszteni (a határon túli) nyelvhasználat szféráját, főleg a közigazgatásban, a hivatalokban.

A kötetet összefoglaló (206–210. old.) és bőséges irodalomjegyzék (211–236. old.) zárja.

A magyar nyelv sajátos helyzetben van, hiszen a Trianon után elszakított országrészekben a mai napig jelentős magyar kisebbség él, eltérő politikai környezetben, eltérő nyelvi jogokkal. Pusztay János könyve aktuális kérdéseket vizsgál. Alaposan körüljárja a határon túli magyarság nyelvi helyzetének kérdését, jó érzékkel tapintva rá a problémákra. Érvelését számokkal, statisztikai adatokkal támasztja alá. Külön figyelmet fordít a terminológiai kérdésekre, hiszen a szaknyelvek megteremtése, fejlesztése a (kisebbségi) nyelvek fennmaradásának egyik záloga.

Információim szerint ez a kötet egyfajta előtanulmány egy nagyobb műhöz, amelyben a szerző a magyar mellett áttekinti a rokon nyelvek helyzetét, bemutatja Finnország és Észtország nyelvpolitikáját, és elemzi a veszélyeztetett helyzetben lévő oroszországi finnugor nyelvek mai állapotát.